



Сучасний дитячий рух в Україні: виклики часу

Суспільні трансформації впродовж останніх двох десятиліть внесли істотні зміни в діяльність дитячих громадських об'єднань і організацій: на місце єдиної організації постали численні; на зміну політичним цілям прийшли моральні орієнтири; масовість перестала бути обов'язковою; простір діяльності організацій вийшов за межі освітніх установ.

Якими ж нині є сучасні дитячі організації?

Тетяна ОКУШКО, кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії дитячих об'єднань Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ

Сьогодення

Залишаючись явищем суспільним, дитячі об'єднання є нині відносно самостійним чинником розвитку особистості, суб'єктом соціального виховання.

Сучасний дитячий рух в Україні представлений різноманітними дитячими самодіяльними формуваннями, організованими за підтримки дорослих для задоволення інтересів і потреб дітей у різнобічній діяльності та спілкуванні. Водночас він є відкритою та саморегульованою системою, зі своїм специфічним виховним потенціалом, має вплив на виховний простір соціуму (ідеологію, ціннісні орієнтації, взаємодію суб'єктів, позицію і місце дитини в цьому просторі).

В Україні офіційно зареєстровано 1857 дитячих громадських організацій, серед яких 4 міжнародні, 29 всеукраїнських, 342 осередків усіх рівнів.

Кількість самодіяльних дитячих об'єднань, які діють на базі загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів (сюди не входять гуртки за інтересами) та за місцем проживання, підрахувати неможливо, оскільки за об'єктивних умов немає реєстрації цих об'єднань та їхньої офіційної статистики. Причиною є міжвідомча розмежованість, брак координації діяльності дитячих громадських самодіяльних організацій та об'єднань із боку відповідних органів державної влади.

Слід зазначити, що всі вони є частиною соціальної системи, специфічною формою соціальної спільності — простору реалізації суб'єктних прагнень дітей,

які відображають схожість їхніх інтересів, потреб, поглядів і способів досягнення мети.

Форма об'єднання зумовлює сутність та специфіку їхньої діяльності у просторово-часовому відображенні. Вони різні за цілями, напрямками та програмами, кількістю і складом учасників, системою взаємин і соціальних зв'язків, характером впливу на дітей, статусом у громаді.



Православні скаути України

Підтримка держави

Дитяча громадська організація є специфічною структурною формою громадянського суспільства, яка за віком своїх членів не може повною мірою реалізувати принцип самоорганізації для задоволення своїх спільних інтересів. Тому дитяча громадська організа-



ція потребує допомоги й підтримки дорослих, які допомагають у реалізації діяльності керівників і координаторів цих організацій.

На жаль, не завжди при створенні та діяльності організацій дорослі дотримуються принципу самоуправління дитячої організації, часто займаючи авторитарну позицію і перебільшуючи свою провідну роль у її діяльності.

Роль дорослого має бути координаційною, втручання — лише на рівні допомоги, що насамперед відрізняє сутність справжньої дитячої організації як «організації самих дітей» від квазидитячого об'єднання, організації як «об'єднання створеного для дітей», де головну позицію утримує дорослий. Амбітність деяких дорослих лідерів дитячих організацій інколи стає на заваді реальним справам, організація діяльності здійснюється фрагментарно, від проекту до проекту.

Тому постає питання піднесення ролі дорослого в дитячому об'єднанні, його підтримки й допомоги в діяльності. Рівнозначність позицій, партнерство, діалог дорослого й дитини повинні бути основними принципами взаємодії дорослого й дитини в організації, об'єднанні.

Потреба в державній політиці

Зміна акцентів у ставленні до дитячих об'єднань як до суб'єктів, а не об'єктів процесу розвитку суспільства, актуалізувала суспільні потреби в державній політиці з урахуванням проблем охорони здоров'я, освіти, демографії, професійної підготовки, культури, фізичної підготовки. Зокрема у відповідних державних нормативних документах і актах більше уваги стало приділятися правам дитини, посиленню соціально-економічних, правових і організаційних гарантій фізичного, інтелектуально-духовного розвитку дітей, підтримці участі дітей у житті суспільства.

Отже, є всі підстави розглядати дитячий рух у двох таких важливих іпостасях, як:

суспільне явище (частина громадянського суспільства), участь дітей у житті суспільства через організацію конкретних реальних справ, спрямованих на покращення життя, реалізацію дитячих соціальних ініціатив;

організацію, об'єднання як виховну інституцію, на які суспільство покладає вирішення завдань виховання юного покоління.

Виховний простір

Водночас **дитяче громадське об'єднання або організація** — це унікальний виховний простір для продуктивної й соціально конструктивної організації дитячого життя і діяльності, де дитина набуває необхідних особистісних, соціально значущих якостей, що забезпечують її самовизначення, успішну соціалізацію.

Це простір особистої стратегії самореалізації дитини, розвиток її ініціативи й активності шляхом участі в суспільно значущих справах, розвитку здібностей, необхідних для життя, набуття соціального досвіду, випробування різних соціальних ролей. Тут започатковуються основи демократії, витоки громадянського суспільства, закладається творчий потенціал людини.



Православні скаути України

Виховна діяльність у дитячих громадських об'єднаннях спрямована на соціалізацію й персоналізацію особистості. З одного боку, участь у діяльності об'єднання скерована інтересами й особистісними потребами дитини. З іншого — вона як член суспільства навчається підпорядковуватися вимогам соціального середовища. Виховання в дитячих громадських об'єднаннях шляхом долучення особистості до різноманітних видів діяльності та спілкування, спрямованого на узгодження її інтересів з інтересами оточення, суспільства в цілому, на особистісне становлення та становлення її як громадянина.

Послаблюється роль дитячого об'єднання як унікального дитячого середовища

На жаль, найявною є тенденція послаблення ролі дитячого об'єднання як унікального ди-



тячого середовища, побудованого на принципах самоорганізації та самоуправління, щоді та зміст діяльності яких часто не пов'язані з реальним життям, що оточує дітей. Вважаємо, що нині важливо для самих дітей — членів дитячих громадських організацій і об'єднань — у процесі життєдіяльності в колективі набувати як особистісного, так і соціального статусу.

Соціальна складова, сутнісна роль громадської організації в житті свого району, міста, країни зокрема шляхом реалізації конкретних суспільно значущих справ, соціальних ініціатив у більшості організацій представлена недостатньо.



Піаст

Пріоритети діяльності

Донині не вдалося подолати певну мозаїчність та хаотичність дитячого руху в Україні.

Не всі організації мають чіткі та зрозумілі цілі та програми діяльності, тут ми бачимо ще багато резервів. Проте в діяльності більшості дитячих об'єднань і організацій мають місце переважно світоглядні та поведінкові пріоритети розвитку особистості. Діяльність дедалі більше переорієнтовується на сприяння інтелектуально-вольовому розвитку дітей, дотримання їхніх прав. Формується новий аспект діяльності дитячих об'єднань у ринкових умовах, викликаний потребами у ранньому самовизначенні та професійній орієнтації дітей і підлітків; реалізації соціальної активності дітей.

Як уже було зазначено, організаційним, утверджувальним чинником дитячого руху та громадських дитячих організацій і об'єднань зокрема є дорослі, які мають ідеї та бажання реалізувати цікаві соціальні проекти й вони стикуються з інтересами дітей. Роль вихователя, педагога особливо важлива, оскільки виховання в умовах дитячої громадської організації чи об'єднання — це процес становлення особистості, вироблення умінь, якостей особистості, набуття досвіду соціальних відносин у спільній з однолітками і підтриманої дорослими діяльності, спрямованих на покращення життя соціуму в реальних можливостях для дітей і власного життя.

Потребує якісного вдосконалення програмно-методичне забезпечення діяльності організації.

Чинники гальмування

Здійснений аналіз сучасного стану дитячого руху дає змогу виокремити низку ключових позицій, що потребують вирішення в сучасних умовах.

Наявна відомча розмежованість (перепідпорядкування дитячих організацій і самодіяльних дитячих об'єднань різним відомствам) обмежила можливість цілеспрямованої державної підтримки їхньої діяльності. Це, у свою чергу, спричинило низку негативних моментів, що гальмують розвиток дитячого руху в Україні, а саме:

- діяльність дитячих організацій більшою мірою залишається поза увагою органів державної влади та її підвідомчих структур;
- потребує розширення діалог та співпраця між центральними та місцевими органами влади (з одного боку) та громадськими молодіжними та дитячими організаціями (з іншого);
- потребує вивчення питання про можливість співпраці громадських молодіжних та дитячих організацій із відповідними центральними органами виконавчої влади.

Нині така взаємодія частково здійснюється шляхом організації конкурсу проектів і програм як Всеукраїнського, так і місцевих рівнів. Помітно меншою як у кількісному значенні, так і в обсягу виділених асигнувань є державна підтримка проектів дитячих громадських організацій порівняно з молодіжними громадськими організаціями.

Зокрема такий підхід часто нівелює особливості дитячих громадських організацій, оскільки діти за своїми віковими особли-



востями потребують насамперед додаткової уваги з боку дорослих. На наш погляд, потребує перегляду організація і прозорість самого конкурсу, якість моніторингу реалізованих програм та проектів. Водночас суспільство недостатньо інформоване про діяльність дитячих організацій, відчувається брак інформації у ЗМІ щодо соціально корисної діяльності дитячих громадських організацій, популяризації їхнього досвіду, проведення ними цікавих масових заходів, акцій, проектів у громаді.

Потребує якісного удосконалення науково-методичне забезпечення діяльності дитячих об'єднань, здійснення навчання кадрів-лідерів, координаторів, які працюють із дітьми.

У діяльності дитячих громадських організацій треба розширювати можливості фандрайзингу, пошуку нових шляхів співпраці із бізнес-структурами щодо залучення додаткових коштів на фінансування цікавих соціальних проектів.

Позитивні зрушення

Розглядаючи перспективи розвитку дитячого руху, зазначимо, що Міністерством освіти і науки України прийнято два важливі документи, які, на наш погляд, можуть позитивно сприяти розвитку дитячого руху. Перший — це *методичні рекомендації із громадянської освіти та виховання*, в яких діяльність педагогічних колективів спрямовується на підтримку дитячих самодіяльних організацій та об'єднань.

На жаль, реальна справа на місцях вирішується повільно: у загальноосвітніх навчальних закладах підтримку в кращому випадку мають лише об'єднання учнівського самоврядування. Директори шкіл більшою мірою не йдуть назустріч дитячим організаціям щодо надання їм приміщень для організації діяльності, не сприяють їхній діяльності на базі шкіл.

У *методичних рекомендаціях із питань організації виховної роботи* у навчальних закладах у 2013/14 навчальному році спрямована увага педагогічних колективів на використання потенціалу Національної Організації Скаутів України у вихованні учнівської молоді.

У зв'язку з цим зауважимо, що співпраця загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів із дитячими громадськими організаціями, інтеграція їхніх зусиль у вихованні та соціальному становленні молодого покоління надзвичайно важливі. І тут, на наш погляд, слід

розширювати коло співпраці з іншими дитячими громадськими організаціями, які діють в Україні, й активно залучати їх до співпраці в соціальному просторі школи, району, міста відповідно до потреб, інтересів дітей та учнівської молоді.

Випереджальна особливість науки характеризується не лише змістовним обґрунтуванням та завчасним реагуванням на коло невирішених проблем, викликів часу, а й створенням відповідних умов щодо їх вирішення та означення перспектив розвитку. Тож є потреба, на наш погляд, у розробленні такого стратегічного документа як Концепція дитячого руху в Україні. Це дасть змогу не лише обґрунтувати концептуальні засади розвитку сучасного дитячого руху в Україні, спрямовані на соціальне становлення особистості дитини, реалізацію її прав у громадському житті суспільства, а й визначити необхідні умови для подальшого розвитку дитячого руху України.



Піласт

Також надзвичайно важливим ми бачимо продовження наукових досліджень із проблем дитячого руху, зокрема питань пов'язаних із вихованням громадянської та соціальної відповідальності учнівської молоді; формування нового типу педагога, координатора діяльності дитячої організації; взаємодії дитячих громадських організацій з іншими соціальними інституціями у вихованні молодого покоління; виховання цінностей, самостійності, особистості, реалізація самоуправління та самоорганізації дитячої організації як провідних принципів діяльності; розвиток умінь старшокласників працювати в команді та багато інших проблем.